

Boris Paternu

Predlagam sklep, da slavisti prvi podpremo zamisel o ustanovitvi sklada, namenjenega preganjanim koroškim Slovincem.

Dr. Franci Zwitter

Predlagal bi še sklep, kolikor ni že sprejet, to je, da bi ponovno posredovali pri vaših pristojnih oblasteh in organih, naj končno prične delovati televizijski relej zgoraj na Peči.

Feliks Wieser

Umestno bi bilo tudi, da bi se vaše društvo zavzelo za to, da bi diplome, ki jih Korošci opravijo v Ljubljani, mislim predvsem na študij slavistike, da bi jih končno priznali v Avstriji. Mogoče se je tukaj kaj premaknilo, vem, da so v Celovcu v zvezi s tem težave. Tukaj se začenjajo tisti dobri odnosi med univerzami, na katerih lahko gradimo. Predlagam, da pospešite rešitev tega vprašanja.

Boris Paternu

Podoben predlog je bil sprejet v zvezi s tržaško univerzo, vendar se stvari zelo počasi urejajo; zato ne bo prav nič škodovalo, če urgiramo nujnost te zadeve.

Dr. Franci Zwitter

Dovolite mi, da se v imenu vseh udeležencev zahvalim, ker ste nam nudili priložnost, da vam prikažemo situacijo, in ker ste bili pripravljeni sprejeti tudi sklepe, ki nam bodo koristili.

SLOVENSKI ZNANSTVENI INŠTITUT IN NJEGOVE NALOGE

(Poročata dr. Avguštin Malle in Teodor Domej)

Dr. Avguštin Malle

Slovenski znanstveni inštitut v Celovcu je bil ustanovljen na občnem zboru Zveze slovenskih organizacija leta 1975. Delovno področje Inštituta je Zveza pripravila že nekaj let prej, ko je v svojem programu napovedala, da bo imel študijski in dokumentacijski oddelek nalogo zbirati in preštudirati vse gradivo, vse težave in ovire, pa tudi vse pozitivne izkušnje naše narodnostne skupine ter sorodnih gibanj v prizadevanju za miroljubno rešitev narodnostnih vprašanj v okviru borbe za mir in zbliževanje med narodi.

Težave in ovire za razvoj narodne skupnosti je brez temeljitega študija družbenega razvoja ob večinskem narodu nemogoče oceniti, zato je raziskovanje narodnostnih vprašanj še posebej zapleteno in zahtevno. Inštitut mora dajati prednost znanstveni obdelavi in raziskovanju časovno, politično in eksistenčno aktualnejših problemov in v tem okviru so nekatere znanstvene panoge na področju manjšinskega vprašanja že dosegle izredne dosežke, drugi vidiki pa še niso dovolj upoštevani. Prva naloga pri

sistematični raziskavi narodnostnega vprašanja na Koroškem je gradivo; tako Slovenski znanstveni inštitut pridobiva večji fond gradiva iz časopisnih izrezkov: zbiramo informacije o slovenski manjšini v avstrijskih časopisih, vso pozornost posvečamo razvojnim tokovom znotraj večinskega naroda. Inštitut zbira zato tudi informacije o gospodarskih vprašanjih Koroške in Avstrije, informacije o strankah, o aktualnih političnih dogajanjih v Avstriji, kot je npr. vprašanje delovanja Simona Wiesenthala in podobnih. Seveda je treba poudariti, da število zajetih informacij (tukaj lahko govorimo o približno 15.000 informacijah na leto) daleč presega delovne možnosti Inštituta. Zaradi tega bi se morali s sorodnimi ustanovami, tako z ljubljanskim Inštitutom za narodnostna vprašanja, s Slovenskim raziskovalnim inštitutom v Trstu in drugimi inštituti ljubljanske univerze dogovoriti za sistematično zbiranje in morda tudi uvedbo nove tehnologije pri tem. Koordinirati pa je seveda treba tudi delovne programe.

Slovenski znanstveni inštitut je izdelal petletni delovni program, ki ga bodo dobili pristojni organi Zveze slovenskih organizacij in posamezni znanstveni delavci. Njegovo težišče je na aktualnih eksistenčnih vprašanjih slovenske manjšine na Koroškem (to so socialnoekonomska vprašanja ter vprašanja izobraževanja). Program smo zastavili tako, da bi ga lahko izpeljali s pomočjo dosedanje kadrovske zasedbe Slovenskega znanstvenega inštituta ob pritegnitvi večjega števila honorarnih sodelavcev, predvsem seveda študentov.

Inštitut je uspelo leta 1976 urediti pretok slovenske knjižne produkcije v Slovensko študijsko knjižnico v Celovcu. Slovenska študijska knjižnica bo morala poskrbeti še za ureditev čitalnice oziroma sploh za primernejši prostor v središču Celovca, še prav posebno zato, ker ni pričakovati, da bi v nekaj letih dogradili slovenski kulturni dom v Celovcu. V zadnjem letu nam je uspelo dobiti vsaj nekaj kopij vseh treh pomembnih rokopisov, ki jih hranijo na Koroškem. Prav tako si Inštitut prizadeva za odkup nekaterih zapuščin, ki so za razumevanje političnega in kulturnega življenja na Koroškem precejšnjega pomena. V delovnem programu Slovenskega znanstvenega inštituta je tudi, da posnamemo žive priče za slovensko zgodovino na Koroškem in za slovensko samostanništvo na področju literarnega ustvarjanja. Kot tudi vsi drugi podobni inštituti nudi Inštitut posameznikom in organizacijam domala dnevne informacije o vprašanju slovenske manjšine na Koroškem; zanje se zanimajo predvsem na Dunaju. Več časa je treba nameniti tudi raziskovalcem našega vprašanja v Avstriji v raznih drugih univerzitetnih središčih. Tako piše sedaj nekdo iz ZR Nemčije disertacijo o manjšinskih kongresih v medvojnem času, spet drugi iz Italije piše o kratki zgodovini koroških Slovencev, tu je še študentka iz Pariza. Slovenski znanstveni inštitut seveda pripravlja tudi gradivo za razne vloge in spomenice osrednjih organizacij in je s tem precej dela, čeprav se to ne kaže v neposredni produkciji Inštituta. Poleg omenjenih dnevnih opravil je Inštitut v preteklih mesecih uredil tudi popis dokumentacije o OF za slovensko Koroško ter povojnih organizacijah koroških Slovencev do leta 1950 in pripravlja katalog tega gradiva, ki je bilo v zelo neurejenem stanju.

S Slovensko prosvetno zvezo sodelujemo pri pripravi in izvedbi izobraževanja odraslih in pri izvajanju knjižnih razstav. Trenutno je taka razstava v hotelu Obir v Železni kapli. Za druge kraje pa se že pripravlja v nekoliko zmanjšani obliki. Pripravili smo tudi nekak knjižni pregled o slovenskem vprašanju za neki seminar za izobraževanje odraslih v Tinjah. Glavno delo Inštituta pa je trenutno osredotočeno na dve raziskavi, kjer sodeluje večje število študentov. Pri eni so Inštitutu nudili svoje mentorsko in strokovno pomoč sodelavci Filozofske fakultete in Fakultete za sociologijo in politične vede in novinarstvo v Ljubljani. Po eni strani je to raziskava o šolstvu, ki jo vodi kolega Domej in jo Inštitut opravlja po sklepu koordinacijskega odbora Zveze slovenskih organizacij in Narodnega sveta koroških Slovencev, kjer so zastopani še klub Mladje ter dunajski študentski klub Kladivo. Rezultate te raziskave bomo deloma predložili na prihodnjih koroških kulturnih dnevih. Druga raziskava ugotavlja obstoječe in potencialne kadre za družbenogospodarski razvoj slovenske manjšine na Koroškem. Pri tem želimo zajeti vse raziskovalce, zajeti vse dijake Zvezne gimnazije za Slovence in vse maturante srednjih šol na Koroškem s slovenskim maternim jezikom. Raziskava naj bi koristila načrtovanju na področju kadrovanja in gospodarstva in se opira na širšo anketo. V prihodnjih dneh bo izšla brošura z objavo referatov prostorsko načrtovalnega pogovora o južni Koroški, ki je bil januarja 1977 na Dunaju in se ga je udeležila vrsta uglednih avstrijskih strokovnjakov. Inštitut poleg tega zaključuje tudi gradivo

za objavo vlog Zveze slovenskih organizacij in Narodnega sveta avstrijskim oblastem po letu 1955 in podobno.

Glede sodelovanja Slovenskega znanstvenega inštituta s celovško univerzo je treba poudariti, da sloni pozitivni odnos celovške univerze do koroških Slovencev na posameznikih, ki prihajajo iz naprednega (komunističnega) tabora. Nekaj je izjav o koroških Slovencih deklarativnih, če pa se tiste osebe povabijo k dejanskemu sodelovanju, je njihov odnos do slovenskega vprašanja prej negativen kot pozitiven. To velja predvsem za področje socioloških znanosti. Na tem mestu je treba posebej poudariti stanje oziroma položaj slovenščine na celovški univerzi, kjer praktično v učnem kadru ni nobenega Slovenca razen predavateljev Zvezne gimnazije za Slovence v Celovcu. Trenutno pripravljajo razpis drugega profesorjskega mesta na celovški univerzi; po našem mnenju bi bilo potrebno, da se pri tem vprašanju angažira tudi slavistika ljubljanske univerze. Najbolj zanimiva za celovško univerzo je seveda knjižnica Slovenske prosvetne zveze. V Avstrijo uvažamo dokaj nelegalno iz Ljubljane vso knjižno produkcijo iz Ljubljane, seveda se tudi tu postavlja vprašanje legalizacije tega uvoza.

V naslednjih letih bomo posvetili posebno pozornost socialno-ekonomskemu razvoju slovenske manjšine na Koroškem. Prve znanstvene raziskave na tem področju so bile opravljene s strani študentov, obširna preiskava pa je bila izdelana še v času OF, torej leta 1949, in imamo precej gradiva za primerjavo. Osrednja skrb seveda velja šolstvu slovenske manjšine na Koroškem. Za zdaj evidentiramo trenutno stanje, nakar bi prešli na štiri-, petletni raziskovalni program, in sicer predvsem na področju osnovnega šolstva. Pregledali bomo, kakšna je učinkovitost pouka slovenščine oziroma kakšna je sploh učinkovitost dvojezičnega pouka na Koroškem. K sodelovanju smo povabili tudi nekatere pedagoge s celovške univerze, vendar ti zavirajo delo in se bojijo javno sodelovati pri taki raziskavi. Seveda ima veliko vlogo tudi finančno vprašanje.

Teodor Domej

Slovenski znanstveni inštitut v svojem znanstvenem delu torej izhaja iz stvarnih razmer koroških Slovencev. Vendar naj povem še to ali ono kritično pripombo glede dela Slovenskega znanstvenega inštituta. Prevladujeta dve konceptji: Številčno so sedaj v premoči tisti, ki zagovarjajo koncept, da je treba delati za sprotne potrebe narodno-političnega življenja. Drugi želijo ohraniti dobljeno in analizirano gradivo ter poskrbeti za izsledke znanosti tudi v prihodnosti. Inštitut pa si prizadeva povezovati trenutne potrebe z dolgoročnejšimi interesi slovenske narodnostne skupnosti. Mislim, da bo najbolj primerno, če bomo obe komponenti nekako enako upoštevali. Tudi vsakodnevno vključevanje oseb, ki delajo na Inštitutu, v narodnopolitično delo samo po sebi jamči, da izbrane teme niso papirnate. Še beseda o izobraževanju odraslih. Na Koroškem je velika potreba pa alternativnih možnosti izobraževanja, ki mora nadoknaditi vse tisto, česar v šolah velik del slovenskega prebivalstva ne dobi. Tako imenovano dvojezično šolstvo zasluži zelo ostro kritiko. Ost kritike pa ne more biti naperjena proti slovenskemu učiteljstvu, marveč proti sistemu šolstva na Koroškem sploh, proti sistemu dvojezičnega šolstva, ki slovenščino potiska ob rob in slovensko manjšino na Koroškem upošteva kvečjemu kot jezikovno skupino, nikakor pa ne kot narodnostno skupino. V slovenskem šolstvu na Koroškem — v osnovnem šolstvu, ravno tako v veliki meri na slovenski gimnaziji — Slovencev ne upoštevajo kot narodnostno skupino, torej tisto, ki ima poleg jezika še druge lastnosti, kot so na primer kultura in vse, kar spada zraven. Mislim, da je trenutno število obstoječih in uporabljenih šolskih knjig v slovenščini tako majhno, da že samo izraža dominantno vlogo nemškega jezika in podrejeno vlogo slovenske narodnostne skupnosti. Trenutno uporabljajo v osnovnih šolah štiri slovenske učbenike, za štiri stopnje osnovne šole in tudi za glavno šolo. Od teh štirih knjig na začetku šolskega leta ene knjige ni bilo mogoče dobiti, pri tem gre za začetnico. Vse knjige so poleg tega po ocenah pedagogov take, da trenutnim potrebam slovenske manjšine ne ustrezajo. Tako že številčnost teh knjig sama po sebi izraža podrejen položaj. Izobraževanje odraslih, in pri tem mislim tudi na izobraževanje mladine, predvsem tiste mladine, ki iz tega ali onega razloga nima možnosti, da bi obiskovala slovensko gimnazijo, mora nadoknaditi vse tiste vrzeli, ki jih pač povzroča sedanji šolski sistem na Koroškem.

Dopoldanski predlog profesorja Paternuja bi tukaj spremenil v poziv in prosil bi, da se, kolikor je to v vaših močeh, pridružite prizadevanjem, da dobi slovenski človek na Koroškem tudi po vaseh informacije o slovenski kulturi, zgodovini in tako dalje. Mislim, da bi se Slavistično društvo Slovenije lahko vključilo tudi v priprave našega Inštituta pri izdelovanju tega programa. Predvsem bi prosil, da v začetni fazi intenzivno priskočite na pomoč, da izobrazite tudi tiste, ki naj bi bili po vaseh žarišče tega procesa.

Glede kulturnega dejstvovanja smo dopoldne slišali predvsem o eni veji kulturnega udejstvovanja, o tisti, ki sloni na ramah tako imenovanih izobražencev. Slišali smo veliko o delu Mladja, bolj mimogrede pa je bilo omenjeno delo kulturno-prosvetnih društev po vseh vaseh narodnostno mešanega ozemlja. Mislim, da bo treba pri vseh potrebnih reformah začeti od obstoječih mrež kulturno-prosvetnih organizacij po vaseh. Trenutno jih imamo približno štirideset. V Slovensko prosvetno zvezo in v Krščansko kulturno zvezo, ki sta strešni organizaciji kulturno-prosvetnih društev, je včlanjenih približno sto dvajset kulturno-prosvetnih društev. Kulturno situacijo, ki je žal v teh društvih monotona, ker upošteva samo folkloro v neki niti ne pristni obliki, po drugi strani amatersko gledališko dejavnost, ki tudi ni na najvišji ravni, bo treba spremeniti.

Imamo zelo veliko svežih, novih prijemov, ki jih je treba na vsak način izgrajevati in dopolnjevati. Če je prosvetno društvo v Pliberku igralo kabaret, ki je bil kulturno in politično uspešen, mislim, da je treba to dejavnost najmanj toliko poudariti kot dijaško skupino, ki se začena zanimati za odrsko dejavnost. Prav tako je treba poudariti kakšen nov prijem v koncertni dejavnosti. Šentjakobsko društvo je pripravilo sedaj že dva stilno zelo izdelana koncerta, ki sta presegla staro čitalniško ali večerniško petje. Tudi na področju knjižničarstva je treba še nekaj dodati. Govor je bil o potujoči knjižnici, o razstavi slovenskih knjig. Mislim, da ima knjižnica veliko nalogo prispevati, da ostane povezava med matičnim narodom in manjšino resnično živa. Vendar se — kot pri vseh drugih dejavnostih na kulturnem področju, prav tako na političnem, gospodarskem, šolskem, znanstvenem itd., tudi tukaj vedno ponovno zastavlja vprašanje kadrov. Kaj bo deset ali dvajset ljudi naredilo, če mora delati na več različnih področjih hkrati.

RAZISKAVE KOROŠKE PROBLEMATIKE V DRUGIH SREDIŠČIH

(Poročata Tone Zorn in Dušan Nečak, Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana)

Tone Zorn

Inštitut za narodnostna vprašanja v Ljubljani je edina jugoslovanska specializirana ustanova, ki se ukvarja s problematiko narodnosti in manjšinskega vprašanja. Začetki Inštituta za narodnostna vprašanja segajo še v leto 1944, ko je SNOO ustanovil v partizanih Znanstveni inštitut, edinstveno raziskovalno organizacijo v okviru evropske antifašistične resistance.

Inštitut je dedič predvojnega Inštituta, ki so ga že v dvajsetih letih ustanovile slovenske narodno-obrambne organizacije v Ljubljani, a je bil predvsem privatnega značaja in je seveda moral z napadom na Jugoslavijo 1941 prenehati z delom. V tistem trenutku je bil uničen tudi bogati arhiv tega predvojnega inštituta, uspelo pa je ohraniti bogato knjižnico, ki je danes shranjena v naši raziskovalni organizaciji.

Že 1944. leta je deloval v okviru Znanstvenega inštituta poseben referat, namenjen mejnim vprašanjem, ki se je pripravljal na reševanje teh vprašanj po zmagi nad nacizmom. Ta referat je vodil prof. Fran Zwitter, avtor vrste del, ki so leta 1945 služila kot osnova vsem našim jugoslovanskim memorandumom na mirovnih konferencah, tako z Italijo o vprašanjih Trsta in Julijske Krajine, ter elaborat memorandumu, ki ga je 1944. leta predložila Jugoslavija bodočim udeleženkam londonske konference, na kateri so začeli sklepati o obnovi Avstrije kot samostojne države. O takratnem intenzivnem